

ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Обґрунтовано перспективи застосування земельно-кадастрової інформації, її роль в оцінюванні земельних ресурсів. Досліджено та проаналізовано стан використання земель сільськогосподарського призначення та наведено оцінку ефективності сільськогосподарського землекористування Київської області. Запропоновано вдосконалення інформаційної системи земельних ресурсів для запровадження екобезпечного землекористування.

Ключові слова: земельні ресурси, інформаційна система, земельно-кадастрова інформація, сільськогосподарське землекористування, агропромисловий комплекс, земельний кадастр.

У сільському господарстві землі мають винятково важливе значення, оскільки вони використовуються як засіб виробництва і джерело продовольства, а також забезпечення умов життя населення. В аграрній сфері земельні ресурси є найважливішою продуктивною силою, без якої неможливий процес виробництва, предмет і знаряддя праці. Результати виробництва безпосередньо залежать від родючості ґрунтів, агрофізичних, фізико-хімічних, агрохімічних та біологічних властивостей, ступеня забруднення важкими металами, радіонуклідами, пестицидами тощо [2, с. 2; 11, с. 2].

На сьогодні у системі управління агропромислового комплексу (АПК) існує низка численних недоліків:

- недотримання законодавчих норм, які визначають пріоритетність аграрного комплексу як ключового сектора економіки;
- низька ефективність використання бюджетних коштів для забезпечення розвитку та підтримки АПК;
- відсутність належного контролю за виконанням державних програм розвитку АПК;
- низький рівень кваліфікації працівників центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів та його представництв на місцях;
- зарегульованість земельно-кадастрових та оціночних робіт;
- відсутність ефективної системи обліку земель [8, с. 197–198].

Сучасний розвиток сільськогосподарського виробництва не відповідає можливостям земельно-ресурсного потенціалу, оскільки існує невідповідність суспільно-виробничих відносин, зокрема земельних, засадам сталого розвитку аграрного виробництва.

Принципового значення набувають проблеми оцінювання земельних ресурсів та державного регулювання сільськогосподарського землекористування, економічного відтворення та охорони потенціалу земель, а також у майбутньому створення механізму стимулювання землевласників та землекористувачів до застосування науково обґрунтованих агротехнічних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного, раціонального та сталого сільськогосподарського землекористування [2, с. 2; 3,

с. 1].

Проблеми раціонального використання та охорони земельних ресурсів досліджували такі відомі вчені, як Д. І. Бабміндра, І. К. Бистряков, В. М. Будзяк, С. Ю. Булігін, Б. М. Данилишин, Т. О. Євсюков, Д. С. Добряк, О. Ф. Ковалишин [4], М. Г. Ступень [10], Р. Б. Тарантула [10]. Питання еколого-економічної оцінки земельних ресурсів досліджували такі науковці, як В. Т. Гриневіцький, О. І. Гуторов, Л. В. Дацько, Й. М. Дорош, О. С. Дорош, О. П. Канаш, О. І. Котикова, А. Г. Мартин, А. В. Мерзляк, І. А. Розумний, М. В. Смолярчук, А. Я. Сохни, О. Г. Тараріко, О. В. Тихенко, А. М. Третяк. Результати їх досліджень охоплюють широке коло проблем. Разом із тим теоретичні та практичні аспекти формування стратегічних пріоритетів використання земельних ресурсів у сільському господарстві України залишаються недостатньо опрацьованими. Питання щодо вирішення проблеми забезпечення екологічно збалансованого землекористування за допомогою оцінювання земельно-ресурсного потенціалу залишається малодослідженим та потребує більш глибокого аналізу.

Метою статті є визначення еколого-економічних засад збалансованого землекористування на основі проведення аналізу сільськогосподарського землекористування та обґрунтування пріоритетних напрямів створення ефективного аграрного землекористування.

На сьогодні в Україні у сфері земельних ресурсів існують питання, які необхідно вирішити, а саме: підвищення ефективності використання та охорони земель, зменшення розораності земель, припинення деградації та зростання ґрунтів, досягнення збалансованого співвідношення земельних угідь. Отже, діяльність органів державної влади у сфері розвитку агропромислового сектора економіки країни повинна бути спрямована на формування екологічно безпечного землекористування.

Для формування системи раціонального використання земель необхідним є здійснення комплексу правових, екологічних, технічних і організаційних заходів, які забезпечать перехід до нового земельного устрою [1, с. 157; 8, с. 197; 9, с. 51].

На сучасному етапі становлення ринкової економіки інформація про земельні ресурси, яка є складовою

державного земельного кадастру, є важливою основою для аналізу стану землекористування.

Закон України «Про державний земельний кадастр», який спрямований на: формування даних про земельні ділянки; гарантування прав власникам і землекористувачам; регулювання земельних відносин та управління земельними ресурсами; організацію та контроль раціонального використання та охорони земель; здійснення землеустрою; облік земель; інформаційне забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування тощо [4, с. 1; 6, с. 89; 11, с. 3]. Ним встановлено нові методичні підходи до формування інформації про земельні ресурси, але за відсутності механізмів здійснення, реалізувати це складно.

Суспільство, розглядаючи земельні ресурси як джерело й засіб одержання прибутку, за ефективного їх залучення у виробництво забувають про охорону, збереження та відтворення родючості ґрунтів. Такий стан речей потребує посиленої уваги з боку власників землі, землекористувачів, органів державної влади, науково-дослідних установ щодо забезпечення екологічно збалансованого землекористування [7, с. 60;

12, с. 3]. А саме оцінювання стану сільськогосподарського землекористування на основі якісних та кількісних характеристик та показників ефективності використання земельних ресурсів.

Але вирішення питань оцінки якості земель у системі земельного кадастру вимагає вдосконалення методичних засад, зокрема набору показників для здійснення оцінювання, оскільки чинні підходи не відповідають вимогам сьогодення [5, с. 2; 12, с. 3].

Важливими критеріями оцінки ефективності використання земельних ресурсів є сільськогосподарська освоєність та рівень розораності території. Сільськогосподарське землекористування повинно бути науково обґрунтованим, оскільки від цього залежить продуктивність ґрунтів.

Сучасний земельний фонд як Київської області, так і України загалом характеризується значним рівнем сільськогосподарської освоєності та розораності сільськогосподарських земель (рис. 1). Велика розораність земель і знижує можливість загального підвищення продуктивності орних земель.

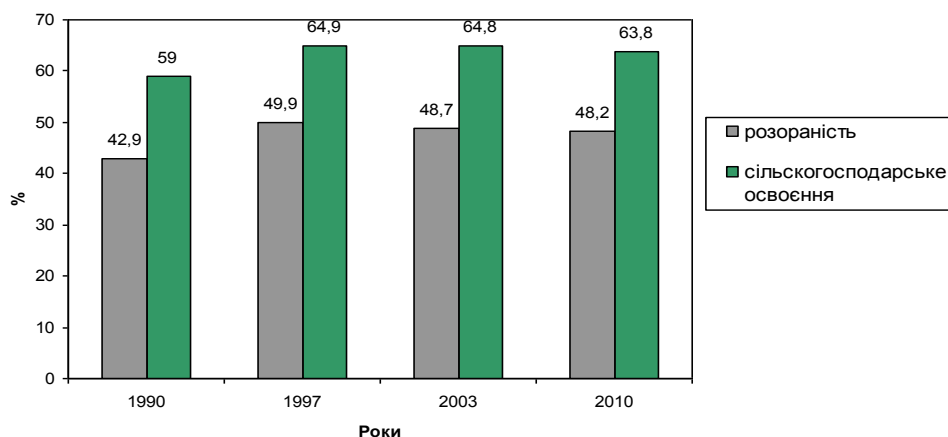


Рис. 1. Динаміка сільськогосподарського освоєння та розораності Київської області (1990–2010 рр.)

Критерієм продуктивності угідь є урожайність сільськогосподарських культур [10, с. 136], оскільки натуральний показник дає можливість відстежити

ефективність використання земельних угідь у динаміці протягом значного періоду часу (рис. 2.).

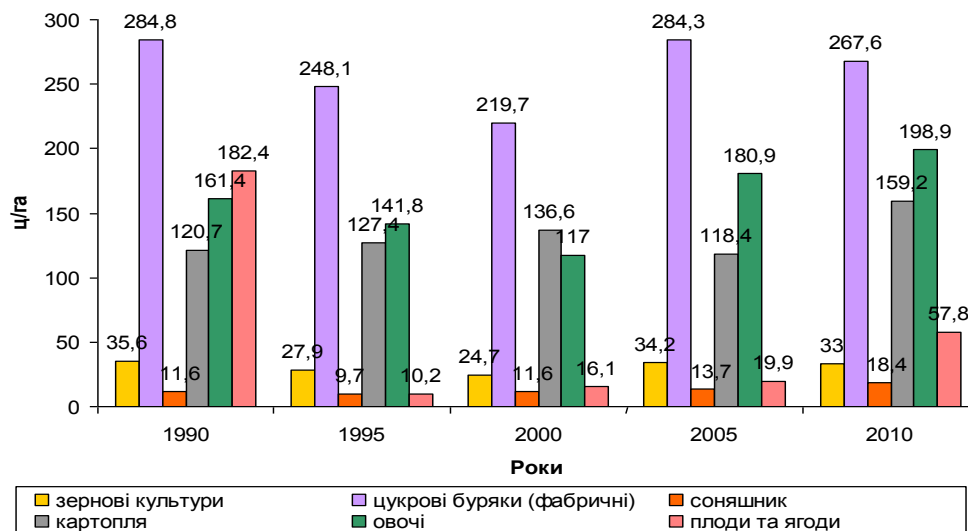


Рис. 2. Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур Київської області (1990–2010 рр.)

Також на урожайність сільськогосподарських культур впливає низка таких чинників як: родючість ґрунтів, агротехнічні заходи, форма господарювання тощо. Головна роль у системі заходів, що спрямовані на підвищення урожайності сільськогосподарських культур та ефективність використання земельних ресурсів, належить застосуванню мінеральних і

органічних добрив.

Сучасне застосування мінеральних і органічних добрив у Київській області [10, с. 139] характеризується зменшенням внесення мінеральних добрив майже у 5 разів (рис. 3). Якщо в 1990 р. було внесено 254,8 тис. т, то у 2010 р. – відповідно 57,5 тис. т.

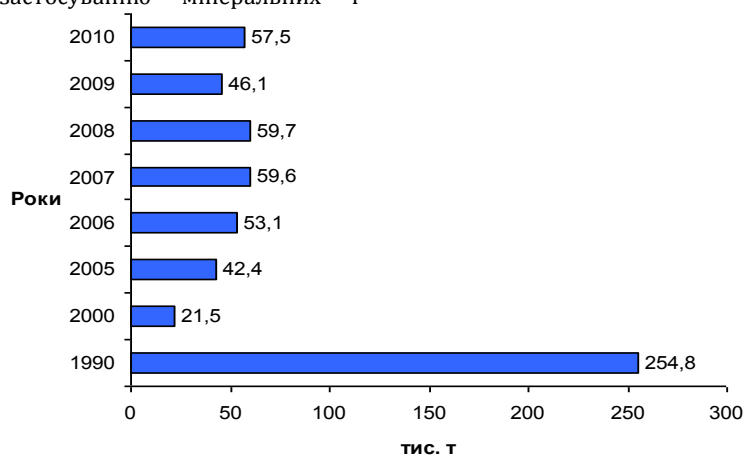


Рис. 3. Динаміка внесення мінеральних добрив у Київській області (1990–2010 рр.)

Обсяги внесення органічних добрив (рис. 4.) знизились з 13569,9 тис. т у 1990 р. до 997,5 тис. т. в 2010 р. За недостатньої кількості внесення органічних і

мінеральних добрив зростає дефіцит балансу гумусу та поживних речовин у ґрунті, що слугує зниженню урожайності сільськогосподарських культур.

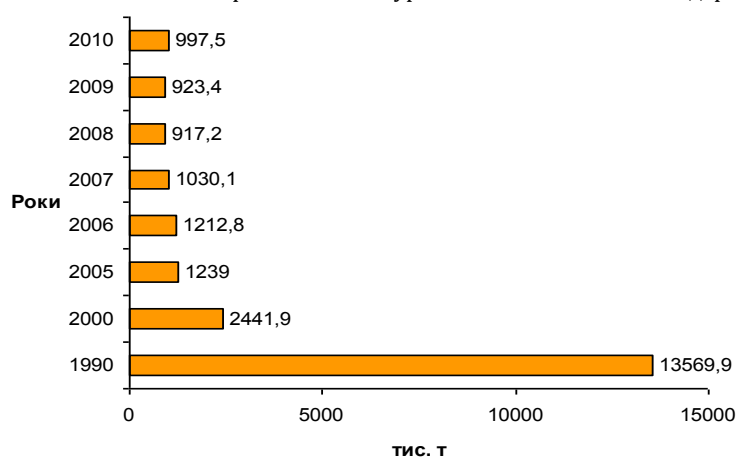


Рис. 4. Динаміка внесення органічних добрив у Київській області (1990–2010 рр.)

Земельні ресурси формують потенціал агропромислового комплексу регіону, тому виникає потреба у формуванні стратегії збалансованого землекористування, що полягає у виявленні негативних факторів на певну територію в умовах становлення ринкової системи господарювання [1, с. 158].

Тому в межах дослідження питання збалансованого землекористування необхідною стає розробка заходів з удосконалення еколого-економічних засад сільськогосподарського землекористування, які передбачають упровадження систематичного збору, обробки та аналізу інформації про стан земельних ресурсів, а також здійснення комплексної оцінки земель.

З позицій еколого-економічного оцінювання земель, в Україні повинна бути сформована інформаційна система база даних кількісних та якісних характеристик земель [2, с. 2; 3, с. 4; 4, с. 2].

Створення інформаційної системи земельних ресурсів дасть змогу отримати інформацію про стан

землекористування. За наявності масиву інформації достатньої кількості та відповідної якості стає реальним у майбутньому створення методики комплексного оцінювання землекористування.

За великої кількості критеріїв щодо оцінювання землі необхідною умовою є їх систематизування. Потрібно виокремити певну кількість показників, яка буде достатньою для оцінювання, та поділити їх на такі блоки: землекористування, родючість ґрунту, оцінка землекористування, ефективність та інтенсивність використання земельних ресурсів.

Зміст та ступінь деталізації інформаційної системи сільськогосподарського землекористування на основі її кількісних і якісних показників залежить від рівня ведення земельного кадастру та матиме ієрархічну структуру: господарство, район, область, держава.

За допомогою показників можна буде зробити аналіз сільськогосподарського землекористування та розроблення подальших перспектив раціонального

землекористування.

Нині за сучасних умов розвитку АПК зростає попит на своєчасну та достовірну інформацію щодо поточного стану використання земельного фонду. Отримання відомостей про якісний та кількісний стан земель дасть змогу на основі оцінювання земельних ресурсів здійснювати планування раціонального

сільськогосподарського землекористування.

Створення інформаційної бази даних вирішує проблему виявлення змін природного, господарського і правового положення земель та забезпечить комплексну оцінку сільськогосподарського землекористування.

Список літератури

1. Балджи М. Д. Еколого-економічні засади збалансованого землекористування / М. Д. Балджи // *Сталий розвиток економіки*. – 2012. – № 6. (16) – С. 157–159
2. Гупоров О. І. Проблеми та стратегічні пріоритети використання земельних ресурсів у сільському господарстві України [Електронний ресурс] / О. І. Гупоров. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon/2010_6/pdf/6_7.pdf
3. Дорош О. С. Оцінювання ефективності використання земельного фонду (на прикладі Київської області) / О. С. Дорош, І. П. Купріянич. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2012_19_2/files/12doseok.pdf
4. Ковалишин О. Ф. Особливості формування земельно-кадастрових даних у контексті закону України «Про державний земельний кадастр» [Електронний ресурс] / О. Ф. Ковалишин, З. Ю. Черевко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2012_19_2/files/12kaflcl.pdf
5. Кришеник Н. І. Проблеми екологізації сільськогосподарського землекористування у Закарпатській області [Електронний ресурс] / Н. І. Кришеник. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/vldau/APK/2012_19_2/files/12kmitzr.pdf
6. Мерзляк А. В. Земельний кадастр у структурі державного управління земельними ресурсами: монографія / А. В. Мерзляк, В. А. Боклаг. – Запоріжжя: КПУ, 2008. – 100 с.
7. Потапова А. Г. Особливості сучасного сільськогосподарського землекористування Волинської області [Електронний ресурс] / А. Г. Потапова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Pzp/2011_8/R1/Potapova.pdf
8. Прокопчук В. Д. Актуальні проблеми державного управління у сфері земельних відносин в Україні [Електронний ресурс] / В. Д. Прокопчук. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ardup/2012_1/1-6-35.pdf
9. Світличний О. Раціональне використання та охорона земельних ресурсів : поняття і зміст / О. Світличний // *Землеустрій і кадастр*. – 2011. – № 1. – С. 50–52.
10. Статистичний щорічник Київської області за 2010 рік / Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Київській області. – К., 2011. – 515 с.
11. Ступень М. Г. Сучасна система ведення державного земельного кадастру [Електронний ресурс] / М. Г. Ступень, Р. Й. Гулько, Р. Б. Тарантула. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/avrch/Sg_T_E_n/2009_51/Statti/Stupen.pdf
12. Тухенко О. В. Сучасний стан ведення обліку якості земель в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Тухенко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2011_18_2/files/11tyoliu.pdf

РЕЗЮМЕ

Бордюжа Анастасія

Основи забезпечення екобезопасного сільськогосподарського землекористування

Обоснованы перспективы применения земельно-кадастровой информации, ее роль в оценке земельных ресурсов. Исследовано и проанализировано состояние использования земель сельскохозяйственного назначения и приведена оценка эффективности сельскохозяйственного землекористування Киевской области. Предложено совершенствование информационной системы земельных ресурсов для обеспечения экобезопасного землекористування.

RESUME

Bordyuzha Anastasia

Principles of environmentally-save agricultural land usage

The article gives reasonable prospects for usage of land cadastre information, it's place and role in the assessment of land resources. The usage of agricultural land has been explored and analyzed. It has been provided an assessment of the efficiency of agricultural land in Kyiv region. It is proposed to improve the information system of land resources to ensure effective environmentally-save land usage.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2013 р.